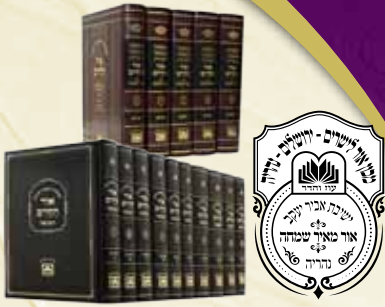

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק

לאור דברי האור החיים

"וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיּוֹתֶם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבוּ וַיָּבֵאוּ עַל הָעֵיר בֹּטַח וַיַּהֲרֹגוּ כָּל זָכָר" (לד, כה).

תמה האור החיים: **"קִשָּׁה, לְמַה יַּהֲרֹגוּ מִי שְׁלֹא חָטָא. וְעוֹד, לְמַה לֹּא הִקְדִּימוּ בְּבַעַל עֲבֵרָה תְּחִלָּה [היינו שכם ואביו חמור]".** על כך מתרץ רבנו: **"אֲכַן הִנֵּה בְנֵי יַעֲקֹב לֹא הָיָה בְּדַעְתָּם לַהֲרֹג אֶלֶּא בְּעַל עֲבֵרָה, אֶלֶּא שְׁכָל בְּנֵי הָעֵיר רָצוּ לַעֲמֹד בְּפֶרֶץ כְּנֻגְדָם לְבַל יַהֲרֹגוּ מִלְּכֶם, אֲשֶׁר עַל פִּנּוּ הָרְגוּם מִדִּין רֹדֵף. וְהוּא אֹמְרוֹ וַיַּהֲרֹגוּ כָּל זָכָר, וּבִזְוָה הַשִּׁיגוּ לַהֲרֹג אֶת חָמוֹר וְאֶת שְׁכָם, וְזוֹלַת זֶה לֹא הָיוּ יְכוּלִין לְנַקֵּם נֶקֶם מִהַמְחִיב לָהֶם מִיתָה".**

דין זה - לפיו מותר ואף חובה להציל אדם מיד רודפו ואף באמצעות הריגת הרודף, מקורו במשנה (סנהדרין עג, א) ונלמד ממקראות התורה, והוא נפסק להלכה בשלחן ערוך (חו"מ תכה).

חשוב להדגיש כי אין זה רק היתר גרידא, אל חובה גמורה, והנמנע מכך בעת הצורך עובר על מצות לא תעשה דאורייתא: **"לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רַעֲדָה"** (ויקרא יט, טז).

בסיבת ההיתר מצאנו גידון נרחב, החל בדברי הראשונים וכלה באחרונים. רש"י ותוספות (בסוגיית הגמ' שם) חלוקים באופן יסודי בהתייחסות לדין זה. בעוד רש"י סבור כי מטרת הריגת הרודף הינה כדי להציל את הרודף מן העבירה, רבותינו בעלי הוספות סוברים כי אין כאן דאגה כלל לרודף אלא דווקא לרדוף.

הגאון ר' יחזקאל לנדא בעל 'נודה ביהודה' דן בנושא מזווית מעט שונה, והוא חוקר האם מטרת הריגה זו הינה כדי להעניש את הרודף, ואם כן אין ההיתר שייך במידה והרודף קטן ואינו בן עונשין, או שמא מטרתה להציל את הנרדף, ואם כן ההיתר יכלול גם מקרים בהם הרודף הינו קטן. להלכה למעשה נפסק כי אף במידה והרודף הינו קטן - מותר וחובה להציל את הנרדף מיידו ואפילו תוך הריגת הקטן.

אכן, במידה ומדובר ברדיפה שניתן להציל מפניה על ידי פגיעה באחד מאיברי הרודף מבלי להורגו נפש, חובה להעדיף דרך זו, וההורגו בכל זאת באופן שכזה הרי חייב מיתה (עיי' סנהדרין נו, א). אם כי הרמב"ם מסייג את העונש בכזה אופן, ופוסק (הלכות רוצח א, יג) כי על אף שחל על המציל איסור להרוג באופן שכזה - אין הוא חייב אלא מיתה בידי שמים ולא מיתת בית דין כרוצח.

השלכות נוספות לנידון זה ישנן למכביר, ואין כאן המקום להאריך בכולן. אולם ישנן דוגמאות מרתקות במיוחד, אם כי כאובות ביותר, אותן נביא להלן.

מצב נפוץ היה בשואה האיומה, כשמשפחות שלמות נמלטו על נפשם מאימת הגרמנים ימ"ש, ולמרות ניסיונותיהם לשמור על השקט ככל יכולתם - לבל ייחשפו על ידי הנאצים ויבולע להם חלילה, בכי תינוק בן המשפחה היה בלתי נמנע לעתים קרובות, והדבר סיכן את כלל הנמלטים. במקרים שכאלה, על אף ההיבט הרגשי המצמרר, דן למפרע הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א והכריע כי מותר היה להרוג את התינוק - במידה ולא ניתן להשתיקו, היות והוא מוגדר כרודף. עם זאת, ישנם פוסקים שחלקו עליו בענין זה.

במקרה אחר, נשאל הרב זילברשטיין אודות מטוס צה"לי שבטעות פתח באש על כוח צבאי יידידותי, לא ניתן היה ליצור עמו קשר בטווח הזמן הנדרש להפסקת האש, והאפשרות היחידה שנותרה היתה להפיל את המטוס.

הרב זילברשטיין נועץ בדבר עם חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והוא הורה כי הגם שמותר להרוג רודף, ואף רודף בשגגה, אולם במקרה זה עשה הטייס כך מתוך מחשה שהוא מציל יהודים, וממילא אין כל היתר להורגו.

שולחן שבת עם האור החיים

לתקופה, הלא היא פיסת חמאה דקיקה, עברה 'שינוי רשות' לטובת חתולה שלטשה אליה עיניים.

'החתולה גנבה לך את החמאה' דיווחה לו בעלת הבית בצער, פוכרת את ידיה בתנועה של חוסר אונים והשתתפות בצער. הלה היה 'נובהרדוקאי' במלוא מובן המילה, והוא לא איבד את קור רוחו ולו לרגע.

'דווקא לא' תיקן אותה הבחור, 'היא לא גנבה לי אותה'.

האשה, שחשה פגועה מכך שאולי חושד הבחור שהיא זו שלא עמדה בניסיון והעלימה ממנו את החמאה הנכספת, ניצבה בעמדת קרב והגיבה בטון ניצי ומתגונן: 'מנין לך? וכי היית כאן בשעת מעשה וראית מי לקחת את חמאתך?'

'לא ולא' הבהיר בן העלייה והוכיח כי הוא קרוץ מחומר אחר, 'אין לי מושג מי לקח את החמאה. אולם אין ספק שלא היתה זו החמאה שלי'.

'אם היתה זו החמאה שלי - לא היתה החתולה יכולה לקחתה' הוסיף ושטח בפניה משנה סדורה בענין, **'ואם היא לקחה - אות וסימן הוא כי אין החתיכה מיועדת עבורי!'**

מה ששלך - שלך

חכמינו ז"ל קובעים עובדה נחוצה, עליה לא ניתן לערער ('ומא לח, א'): **"מכאן אמר בן עזאי - בשמך יקראוך, ובמקומך יושבוך, ומשלך יתנו לך. אין אדם נוגע במוכן לחבירו, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא"**.

אין סיבה להניח כי הפסדת משהו, גם אם בעיני בשר ודם נראה כי אי מי עשק אותך או השיג את גבולך, שהרי מה ששלך - שלך.

את המעשה הבא סיפר מגיד המישרים הבלתי נשכח, שריד לדור דעה, הגאון ר' יעקב גלינסקי זצ"ל. במעשה זה החכים את שומעי לקחו ביסודות האמונה ובדרכה של תנועת המוסר בכלל וישיבת נובהרדוק בפרט, במסר שאם אך ילווה אותנו לחיים וענייך לנו את נקודת המבט הנכונה - והיה זה שכרנו.

בימים עברו, כידוע, נהגו תלמידי הישיבות להסתופף בין כתלי הישיבה מרבית שעות היממה, כשהם מקדשים את החומר וממיתים עצמם באהלה של תורה ועבודה. רק בתום סדר יומם הגדוש עד לעייפה, היו הבחורים פורשים איש איש לאכסנייתו.

'אכסניה' זו, לא היתה כי אם בתייהם של יהודים בעלי לב חם לדבר ואשר חשו זכות עצומה לארח בביתם את בני הישיבה. חלק מאותם תלמידים שפר עליהם גורלם והם זכו להקדים לשנת הליל גם ארוחה דלוחה כלשהי, וחלקם לא זכו לעתים קרובות אף לימותרות' אלו.

היה זה באחד הערבים, כאשר סיים תלמיד ישיבת נובהרדוק ואחד מהחשובים שבה את סדר יומו, ועשה את דרכו אל האכסניה. במקרה שלו היה זה ביתה של אלמנה קשת יום ומעוטת היכולת, אשר אם כי עשתה הכל כדי להעניק לבחור את כל הנדרש לצורך קיומו הגשמי, אולם יכולותיה היו מוגבלות וכמעט שאינן קיימות.

באחד הימים החלה האשה להכין את ארוחת הערב עבר בן התורה העתיך לחזור בכל רגע מן הישיבה, בידועה כי לבטח נפשו תרעב עד מאד. אולם אז נכחה לראות למגינת לבה כי פיסת המותרות היחידה שהיתה מסוגלת לפרגן לו, ולו אחת

ספיר ויהלום

פניני מוסר

ויראת שמים בפרשה

הסיטואציה מוכרת.

אָב צועד עם בנו ברחוב, ידו של הילדון אחוזה היטב ביד אביו והשניים נחפזים בדרכם הביתה, ביום יום הלימודים. בידו השניה של הילד אחוז דף מקומט ובו ששקוש ילדותי לא נהיר, האב מצדו מחזיק בידו הנוספת מכשיר סולרני הצמוד בתנוחה אופיינית לאוזנו.

הילד צועק, משתף בפרט כלשהו מהווי הגן או בעובדת קיומו של טרקטור בקרבת מקום, בעוד האב עסוק בסידור ענייניו.

הילד פונה אליו, מנער את ידו ומנסה בכל דרך להסב את תשומת לבו לעובדה שהוא קיים, לשווא. אבא עסוק. התגובה המקסימלית הבאה מצידו הינה משב רוח כלשהו, רפלקס קולני היכול להתפרש כתגובה מילולית ויכול גם שלא.

'אבא עסוק', זה שם המשחק.

חוזרים הביתה, והילד רץ לאמא לשתף אותה בהתרחשות המרגשת שמבעד לחלון: 'אמא, תראי! משאית', והיא מצידה מהנהנת בתנועה לא מחייבת.

אמא גם היא עסוקה.

זה לא רק הורים וילדים. התופעה חוצה גבולות ורלוונטית לכל אדם באשר הוא, והיכן שרק נפנה ניתקל בה. שיחה סטנדרטית בין אחים, חברים וסתם בני אדם, הופכת למסע של המהומים ותשומת הלב המקסימלית המוקדשת לבן-שיחנו עומדת על אחוזה בודדים במקרה הטוב.

בפרשת השבוע מחדד האור החיים הקדוש נקודה זו, ומתייחס אליה בשלילה ובביקורת חדה.

יעקב אבינו מתכוון לפגישה המתוחה עם אחיו, אויבו בנפש, והוא מורה למלאכיו: "וַיֵּצֵא אֹתָם לְאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לַעֲשׂוּ כֹה אִמְרַ עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִם לְבֹן גִּרְתִּי וְאַחֵר עַד עֵתָה" (לב, ה).

מבאר רבנו האור החיים: "כִּי מִדְרָךְ ב' אָחִים אֲשֶׁר נֹאמְנִים הֵם בְּאַהֲבָתָם, לְהוֹדִיעַ הָאֵל אֶחָיו אֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר עָלָיו, מִהַטּוֹבוֹת גַּם מִהַרְעוֹת, כִּי זֶה יִגִּיד קִרְבַּת הַלְּבָבוֹת. וְלִזֶּה סֵפֶר יַעֲקֹב כָּל מוֹצְאוֹתָיו, טוֹבוֹת וְרָעוֹת, לְמַצֵּא חֵן בְּעֵינָיו כְּשִׁידַע כִּי מֵאֲמִין בּוֹ וְנֶאֱמַן אַחֲוָתוֹ".

יש כאן מסר לחיים, לכל אדם באשר הוא.

כשאוהבים - משוחחים. מקשיבים, משתפים. זה הכל ותו לא. שיח איכותי ונעים, יש בו לא רק מן החוויה הרגעית. זהו סימן לאהבה והרעות של השניים זה עם זה, ויהיה זה אב עם בנו או אח עם אחיו, אדם עם רעהו וכן הלאה. פשוט לשתף, ולהקשיב. תהליך פשוט כל כך, ועמוק כל כך.

אך גם אם איננו מסוג האנשים אשר אצים לספר את כל הקורות עמם באוזני כל המי-ומי, אולם לכל הפחות נתייחס לנקודה שהעלה האור החיים מהזווית הנוספת שלה - נקשיב, נטה אוזן ונהווה בעת הצורך כתף לפרוק עליה את התסכול וכתל בו יוכל הזולת להזיל דמעה או שניים.

נהיה אוהבים זה לזה, זה הכל.

הצליח מאן דהוא לעושו או להזיק לו, מכל מקום אין זה אלא חזיון תעתועים, בשעה שלמען האמת אין כלל אפשרות שייקח אי מי את חלקו המיועד של האדם.

על פי זה, אין כלל מקום להתאונן על מקרים שכאלה, ואף לא להפציר ולבקש לפני הקב"ה שישלב לאדם את שנלקח ממנו, שהרי לאמיתו של דבר לא נלקח ממנו מאומה.

מאידך, האור החיים מבאר כי חסד גדול נעשה ליעקב אבינו דווקא במישור זה - כשדאג הקב"ה לנחמו בכך שהוציא את גולתו מיד הנגול עצמו, באופן שיראה יעקב באופן מוחשי וברור כי הממון הגזול חוזר מיד הגולן - לידי.

אם אכן אין טעם בכל זה, משום שבתפיסת המציאות האמיתית של ההנהגה האלקית לא היה כאן כלל נזק לאדם, אם כן מדוע נדרש היה לעשות חסד זה ליעקב?

ענין זה ניתן להבנה בהקדמת ביאור נפלא ומתוק מדבש מבית אדמו"רי ויז'ניץ זי"ע, בלשון התפילה: "שְׂבַעְנוּ מְטוֹבָךָ".

חכמינו ז"ל מתייחסים לתופעה מעניינת אך עגומה הקיימת אצל אנשים עיוורים, וזו לשון הגמרא (יומא עד, ב): "אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל. אמר רב יוסף, מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין".

לעתים קרובות משפיעים מן השמים על האדם רוב טובה וברכה, אלא שמניעות שונות מפריעו לו לראות את כל הטוב הזה ולהכיר בו.

אשר על כן, מבאר אותו צדיק, בקשתנו שטוחה לפני השי"ת שיחון אותנו בהנהגה זו דווקא: 'שְׂבַעְנוּ מְטוֹבָךָ' - שנוכל לשבוע ממנו, ואם איננו רואים את הטוב אין אנו יכולים לשבוע ממנו, כמאמר חז"ל אודות הסומא.

יתכן שבכך נוכל להסביר את הענין בו פתחנו. אכן אמת הדבר, אין אדם נוגע במוכן לחברו. לא תיתכן מציאות בה אדם אחד נוטל בכוח מזולתו דבר-מה השייך לו, ואף במקרים בהם נראה כי זה מה שארע - אין זה כי אם אחיזת עיניים וחזיון שווא.

אמנם, במידה והאדם זוכה, מן השמים חוננים אותו במתנה נוספת ונפלאה ביותר. כיעקב אבינו בשעתו, יש והאדם זוכה לראות בחוש כיצד הכל חוזר אליו במלואו, ולא מסתפקים ממרום רק בהנהגה הנסגרת.

יעקב אבינו עליו השלום, טרם פגישתו ההיסטורית והמסוכנת עם עשיו, הפיל תחינה לפני אביו שבשמים ואמר: "קִטְנֹתִי מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עֲבָדְךָ" (לב, יא).

בביאור לשון זו: 'מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת', כותב רבנו האור החיים כך: "עוֹד יִכְוֶין לֹמֵר ב' פְּרִטֵי הַטְּבָה, הָאֶחָד הַחֲסֵד שֶׁנִּתְחַסֵּד עִמּוֹ ה' בְּרַב טוֹב, וְהַב' שֶׁהָעֵמִידוּ בְּיָדוֹ וְלֹא נִתְּנוּ לְלֶבֶן לְגוֹזְלוֹ וְלַחֹמְסוֹ. וְשִׁמְרָ לֹו הָאֱמֶת, פְּרוֹשׁ, שֶׁהָעֵמִיד בְּיָדוֹ אֶת הַחֲסֵד".

לעתים קרובות, מסביר האור החיים, האדם נוכח לראות כי אי מי עשק אותו, ולבו עגום עליו לנוכח המאורע המצער. אכן, פעמים שמשמים מרחמים על אותו אדם ומחזירים לו את ערך הגניבה - באמצעות רווח צדדי ובלתי-קשור לכאורה: "וַיֵּשׁ לָךְ לְדַעַת כִּי לַפְעָמִים יִתְחַסֵּד ה' עִם אָדָם, וַיְהִי גֹזֵל מִהוֹזֵל, לְהִיֹּת בְּחִירִי [היינו - היות ולמעשה הגולן הינו בעל בחירה חופשית (מאורי אור)]. וְה' יָשׁוּב יִרְחַמֶּהוּ תְמוּרַת הַנְּחָסֵר".

אולם אליה וקוץ בה, ואין די בכך עבור הנגול, וכפי שממשיך רבנו: "וְהִנֵּה מְצִיאוֹת זֶה הוּא חֲצִי נְחָמָה לְנֹגֵל, וְלֹא נְחָמָה שְׁלֵמָה, כִּי תְמִיד חוֹשֵׁב בְּחִסְרוֹנוֹ אֲשֶׁר גּוֹזֵל הַגּוֹזֵל, לִב' סְבוֹת. הָאֶחָד, שֶׁיִּחְשֵׁב כִּי אִם לֹא הִיָּה גּוֹזֵל הִיָּה לוֹ לְתוֹסֶפֶת הַגּוֹזֵל וְהַנּוֹסֵף, וְהַב', עַל כָּל פְּנִיִם יִכָּאֵב לְבוֹ עַל הַגּוֹזֵל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהַצִּלִּית, מֶה שְׁאִין כֵּן אִם יַעֲשֶׂה ה' הַשְּׁלֵמַת הַגּוֹזֵל מִהַגּוֹזֵל עִצְמוֹ, שִׁיִּצִּיא בּוֹלְעוֹ מִפִּי, נְחָמָה זֹו נְחָמָה".

חסד עצום זה, מסיים האור החיים, הוא שנעשה ליעקב אבינו, ואליו התכוון יעקב באומרו 'מִכָּל הַחֲסִדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת', ואלו דברי רבנו: "וְהוּא מֶה שֶׁעָשָׂה לַיעֲקֹב, שֶׁהִיָּה מְשַׁלֵּם לוֹ מִנְכָסֵי גּוֹזֵל עִצְמוֹ, הוּא לְבֹן, דְּכִתִּיב (לעיל לא, ט): "וַיֵּצֵא אֱלֹקִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן לִי", שֶׁהִיָּה מוֹצִיא בּוֹלְעוֹ שֶׁל לְבֹן מִפִּי וּמְחַזֵּר מְמוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמְרוֹ וּמִכָּל הָאֱמֶת, וְנִכְוֶין".

שבענו מטובך

הדברים מעוררים תמיהה מסוימת.

מדברי התנא בן עזאי שהובאו לעיל נמצאנו למדים לכאורה, כי הגם שנראה לעין לפעמים שהאדם נגול או נחמס על לא עוול בכפו וכי

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

הגאווה, כמו כל תכונה, יש בה כדי להרוס ולכלות כל חלקה טובה, ומאידיך ניתן להשתמש בה לתועלת תכלית האדם בעולמו ולהשכיל להתרומם באמצעותה ולפלא את דרכנו במשעול עבודת ה' במסילה העולה בית א-ל.

הגאווה כשלעצמה הינה מידה מגונה, המהווה סתירה מוחלטת להכרה בכך שהכל מידו יתברך ואין לאדם בזכות עצמו ולו מאומה, עד שאמרו חכמינו ז"ל (בבא בתרא צח, א) כי המתגאה - אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה.

אולם לצד זאת, ישנו אופן בו הגאווה משמשת דווקא ככלי עתיר יכולת בעבודת השי"ת, וכפי שמספרים חז"ל (בבא מציעא פה, א) אודות בנו של רבי אלעזר בן רבי שמעון.

רבנו הקדוש - רבי יהודה הנשיא, נקלע לעירו של התנא רבי אלעזר בן רבי שמעון, אשר באותה העת נסתלק זה מכבר לבית עולמו. בירר רבנו הקדוש האם ישנו בעיר בן של אותו צדיק, והתברר לו כי אכן - קיים בעיר בן שכזה, אולם קשה עד מאד, בהתבוננות ראשונית, למצוא את הקשר בינו לבין אביו. אדרבה, לדאבון לב התדרדר אותו בן עד שהפך לבעל-עבירה מועד מהמדרגה הראשונה.

פנה אפוא רבי יהודה הנשיא לאותו בן, תיווך לו את דודו רבי שמעון בן איסי בן לקוניא, שילמדנו תורה ויחזירו למוטב, ואכן החלו השניים בלימוד משותף. מספרת הגמרא - מדי יום היה אותו בן יקיר פוזל החוצה, מתגעגע לחייו הקודמים נטולי העול. כל יום ויום היה הלה פונה לרבו ומפציר בו כי ברצונו לשוב העירה, אל הרחובות התוססים וחבורות הליצנים והריקים.

על כך השיב לו רבו: "חכים עבדו יתך, וגולתא דדהבא פרסו עלך, ורבי קרו לך, ואת אמרת לקרייתא אנא איזיל" - הלא בעוד זמן מה, כשתזכה להיות גדול בתורה, יעשוך חכם ורבי, יפרסו עליך

איצטלא דרבנן מרשימה ומפוארת עשויה זהב, ויראו לך רבי. האם ברצונך לוותר על כל זאת?!

כששמע הנער כך, חזר בו מכוונתו. לא זו בלבד, אלא שנשא קולו ונשבע שלא ישוב עוד לעירו, אלא ידבק ברבו עד שיתעלה למדרגה הרצויה.

נמצאנו למידים, כי הגם שהגאווה ביסודה הינה תכונה שלילית מאין כמותה, אולם לעתים קרובות היא באה לידי שימוש דווקא בעבודת השי"ת, כשאדם מתבונן על עצמו ועומד על ערכו האמיתי, העצום, כבן יחיד לאביו שבשמים.

בפרשתנו פוגשים אנו את שכס בן חמור, אשר בתאוות השפלה חפץ לחלל את דינה בת יעקב ולהמיט שואה רוחנית עליה ועל כל בית אביה.

ההמשך ידוע לכולנו. כתגובה לכך, בתהליך מחוכם וערמומי הביאו שמעון ולוי את בני העיר לכדי חולשה ותשישות קיצונית, או אז עטו על העיר והרגום לפי חרב, וכנאמר (לד, כז): "בני יעקב באו על החללים ויבזו העיר אשר טמאו אחותם".

אולם לא הסתפקו בכך בני יעקב, אלא בזו את העיר ונטלו את אוצרותיה, ועל כך כותב רבנו האור החיים: "נתכפון הכתוב לומר טעם בזה כל נכסי העיר, כי נוגע הבשת לכלן, וצריך שיטלו כנגד בשת כל אחד... לזה נתקבצו יחד להעריך שעור הראוי לבשת כלן, ויבזו את כל העיר, ואין כדי בה לערד בשתם ולקחו הכל לזכות יעקב אביהן כי לו נוגע".

מכאן ילמד כל אדם, לעמוד על נפשו אל מול כוחות היצר ולאזור עז ותעצומות, החלד שיאמר גיבור אני והרפה יאמר עז אני, ויתבע את כבודו הרוחני, הפנימי, היהודי. את הזעקה המטלטלת מול היצר וכוחותיו, לאור רום מעלת כל יהודי, סיכמו למעשה בני יעקב בארבע מילים המביעות הכל (לד, לא): "הכזונה יעשה את אחותנו"!

שביבי אור ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

"קטנתי מפל החסדים ומפל האמת אשר עשית את עבדך" (לב, יא).

רבנו האור החיים, בביאורו לפסוק זה, מלמדנו פרק בהתבוננות הנכונה והראויה על טובותיו וחסדיו של בורא כל העולמים עמנו.

"נתכפון לומר שחסד א-ל אין פח באדם לשלם לא-ל עליו, ואליו יקרא אמת" כי אין לו תשלום מאדם, פאומרו (איוב לה, ז): "אם צדקת מה תתן לו", וכפי זה יקרא חסד של אמת על דרך אומרים ז"ל (בראשית רבה פר' צו) חסד העשוי עם המתים קרוי של אמת".

הקב"ה אינו חייב לנו כלום, שהרי כל חסדו עמנו הינו חסד של אמת, ואף אין לנו דרך להשיב לו ולו משהו מגמולו הטוב.

בענין זה ידוע המעשה אודות הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, על אותה אשה חשוכת בנים ל"ע שהופיעה בפניו וקבלה על צרתה הנוראה.

אמר לה ר' שלמה זלמן: 'הקב"ה לא חייב לך מאומה'. אמר ולא יסף, והאשה הזדעזעה.

'אולם אם תעשי גם את דבר שאינך חייבת בו' המשיך גדול הדור, 'עשה עמך הקב"ה מצדו אף הוא חסד של אמת ויזכה אותך בישועה מעל דרך הטבע!'

אותה אשה הבינה היטב את המסר, והקימה ארגון הדואג לרווחתם של המאושפזים בבתי חולים. כעבור זמן לא רב נתמלא ביתה אור ושמחה, בהיולד לה לאחר שנות ציפייה ארוכות בן זכר.

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

לצד השאיפה וההשתוקקות של כל יהודי באשר הוא משך כל שנות הגלות, לעלות ולחונן עפר ציון ולהסתופף בארץ הקודש, ידוע היה וברור לכל החפץ לבוא בשעריה כי ארץ ישראל אינה מקום תענוגות.

כך דרשו חז"ל (ברכות ה, א) מסמיכות הפסוקים (דברים ח, ה - ז): "כי פאָשר יִיָּסר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֵיךָ מִיִּסְרְךָ; כִּי ה' אֱלֹהֵיךָ מִבִּיאָךְ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה" - "רבי שמעון בן יוחאי אומר, שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין. אלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא".

אכן כן, כל אחד שהתעתד לעלות ארצה הכין עצמו כדבעי ועשה השתדלות יתירה על מנת להקל ככל האפשר על ההשתקעות במקום הקודש. טרדות הפרנסה ועול הקיום היומי היוו עול של ממש על כתפי העולים וטרדו את מנוחתם, כך שכבר בעודם בארץ העמים היה ראשם טרוד ועסוק בהכנת והכשרת הקרקע לעלייתם, עובר למעשה.

לא כן רבנו, אשר כל מגמתו בעלייתו ארצה היתה להתדבק בשכינה ולשכון קרוב למקום המקדש. מתוך ראייה זו של הדברים, לא פלא אפוא שהתעלם רבנו לחלוטין מצרכיו הגשמיים העתידיים במגוריו בארץ הקודש.

כששלח אחד מתלמידי רבנו - רבי שמואל נחמני זצ"ל, שאלה לרבנו אודות עניינים מסוימים הנוגעים לשהותם העתידית בירושלים עיר הקודש ולהוצאות שישתרגו על צווארם בשבתם שם, השיב לו רבנו תשובה שיש בה כדי ללמדנו אודות יחסו לענין.

'לפי האגרות שקיבלתי מירושלים - מחיה בינונית יספיקו השיב רבנו, והמשיך בדברים נוקבים: והרוצה לילך לירושלים - אינו חושב עוד בתענוגי העולם הזה'.

הנה לנו, לא ראה רבנו בדוחק והמחסור שאפיינו את ירושלים באותה העת - אילוץ הכרחי, כי אם אדרבה, הוא התייחס לכך כמעלה לכל דבר, כהזדמנות פז להתעלות טפח וטפחיים מעל הבלי והנאות העולם הזה.

ירושלים הינה מקום קדוש, ידע רבנו, ולדידו - אין ראוי להעסיק את המח והלב בעניינים של מה בכך, זוטות כמו טרדות מחייה ותענוגות העולם, אם חפצים באמת ובתמים לדבוק באור האלקי המושפע במקום הקודש.

מתיבתא אור החיים

'קים ליה' נפטר האדם עצמו ושוב אי אפשר לקחת את ממונו בשום צורה, גם לא בתפיסה. מה שאין כן בבן נח, שלגביו הפטור מדין 'קים ליה' הוא רק מצד החיוב המוטל על הדיינים שלא לחייב בשתי רשעיות, אבל האדם מצד עצמו נשאר מחויב על שתי רשעיותיו, לגביו תועיל התפיסה בממונו.

ג. בספר מרקחת חיים כתב לבאר, ששיטת רש"י שאף בבני נח אומרים קים ליה בדרכה מיניה, היינו רק בחייבי מיתות מזידים שנהרגים בפועל, אבל חייבי מיתות שוגגים שלא מקיימים בהם את המיתה, לא אומרים בהם 'קים ליה' וחייבים לשלם את הממון. ולפי זה יש לומר, שאנשי שכם נתחייבו במיתה פעמיים, פעם ראשונה בשעה שגזלו את דינה, ופעם נוספת כשעינו אותה ונשתמשו בה. ומכיון שנתחייבו מיתה כבר על הגזל, שוב לא שייך לחייבם מיתה נוספת על העינוי, ואם כן חיוב המיתה על העינוי הרי הוא בגדר חייבי מיתות שוגגים, וכפי שנתבאר אצל בני נח לא אומרים בחייבי מיתות שוגגים 'קים ליה' וחייבים לשלם את הממון. וזוהי כוונת רבינו שבבן נח אין אומרים קים ליה בדרכה מיניה, היינו על החיוב מיתה השני של 'עינוי דינה' שהוא בגדר חייבי מיתות שוגגים, ובזה אף רש"י מודה שלא אומרים 'קים ליה', ולכך נתחייבו אנשי שכם בממון.

המצרים כלים ותכשיטים שהיו להם, ואם יהרגו אותם בני ישראל בעצמם יפטרו המצרים מהממון מדין 'קים ליה', ולכך הרגם הקב"ה בעצמו והרי מיתה בידי שמים וממון בידי אדם.

לומר גם כאן בביות העיר שכם, אף שלשיטת רש"י אנשי שכם פטורים מתשלום בושת מדין 'קים ליה', מכל מקום כיון שנשארו חייבים בדיני שמים מועילה התפיסה בנכסיהם, וכיון שתפסו בהם בני יעקב זכו בהם כדין.

ב. במשבריים (פיש, עיני קלב"מ סי' מד) ביאר על אותו דרך, שאף לדעת רש"י שבבני נח אומרים קים ליה בדרכה מיניה, מכל מקום מועילה תפיסה בממון, אך לא תלה זאת בנידון אם נפטר מדיני שמים או לא. וביאר זאת בספר כל הכתוב לחיים, שהנה דנו האחרונים בשיטת רש"י מדוע אומרים בגוי 'קים ליה', והרי דין זה נלמד מהפסוק (דברים כה ב) 'כדי רשעתו' שנאמר בישראל דוקא. וביארו האחרונים, שבקים ליה בדרכה מיניה יש שני דינים, דין אחד על האדם, שאדם שנתחייב מיתה נפטר מן הממון, היינו פטור על הגברא, ופטור זה חל רק בישראל. ודין נוסף שהוא חיוב על הבית דין שלא להשית על הרשע שני עונשים. ודין זה שייך אף בגוי, שגם לגביו מוטל על בית דין שלא לדון אותו בשתי רשעיות. ולפי זה מבואר, שרק בישראל יש לומר שלא תועיל תפיסה בנכסיו [או שלא תועיל כלל, או רק כאשר אינו חייב בדיני שמים], משום שעל ידי

כתב רבינו (בראשית לד כז): 'בני יעקב באו וגו'. פי' כולן יחד, נתכוון הכתוב לומר טעם ביות כל נכסי העיר וגו' כי נוגע הבושת לכולן וצריך שיטלו כנגד בשת כל אחד. וכמו שכתב הרמב"ם פ"ב מהלכות נערה בתולה וז"ל רואין בית דין מעלתו ומעלתה ושמיין כמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה ליתן ולא יארע להם דבר זה מאדם זה וכו' וכמוהו חייב לשלם ע"כ, והאחים בכלל המשפחה לזה נתקבצו יחד להעריך שיעור הראוי לבושת כולן ויבוזו את כל העיר ואין כדי בה לערך בושתם ולקחו הכל לזכות יעקב אביהן כי לו נוגע. והגם שדנו בהם משפט מות לא אמרינן בבני נח קים ליה בדרכה מיניה.

כפי הידוע נחלקו בזה רש"י ותוספות. רבינו כאן נוקט כשיטת התוספות שלא אומרים קים ליה בדרכה מיניה בבני נח, ולכן אף שחייב מיתה לא נפטר מלשלם. והקשה בפרדס יוסף, כיצד נקט רבינו בפשיטות שבבן נח לא אומרים קים ליה בדרכה מיניה, בשעה שזו מחלוקת רש"י ותוספות. והובאו במפרשים כמה דרכים לבאר את דברי רבינו אף לפי שיטת רש"י:

א. בברכת שמעון מבאר שאף לשיטת רש"י ניתן לומר שנטלו בני יעקב את כל רכוש העיר שכם מדין בושת ולא אומרים כאן 'קים ליה', שהרי שיטת רש"י (ב"מ צא. ד"ה רבא אמר) בדין קים ליה בדרכה מיניה, שאף על פי שהגזלן המחויב מיתה פטור מתשלום ממון, בכל זאת במקום שנשאר עליו חיוב בידי שמים מועילה תפיסה בנכסיו, ואם תפס הנגזל אין מוציאים מידו. ולפי זה יש

מצא חיים

חידה שבועית בעיון דברי האור החיים

רבנו האור החיים מתייחס בפרשה לענין קריאת שמות בני האדם, ומבהיר כי שמו של האדם הינו 'שם נשמתו'. היכן כתב זאת ובאיזה הקשר?

תשובה מגיליון קודם: פרק כט פסוק יב, עיי' אוה"ח ובמדורי עוז והדר.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'זבחרת בחיים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מחברים להיום

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

